

*Inimene on vilets saatan, kui tal peab
kasvatajana olema kannatlikkust.
Tal peab olema armastust ja rõõmu.*

27 Millest kõik sõltub

Kas vähestel mosaiigikildudel õnnestus muuta pilt nähtavaks? Pilt koolist, mis raputab end uuesti vabaks paljudest sundustest, mis on end sisse seadnud lugematute poliitiliste abinõude kaudu ja milles nähakse enesestmõistetavat paratamatust. Pilt koolist, kus rõõmuga õpitakse ja rõõmuga õpetatakse. Koolist, kus konkreetsed isiksused – õpetajad ja õpilased – saavad välja tuua oma eripära? Koolist, mis seab lõppeesmärgiks „haritud inimsuse“ (Pestalozzi).

Rääkida oleks veel paljust: hindesüsteemist, ainete didaktikast ja didaktilistest moeilmingutest, võõrkeelte lapsepärasest õppimisest, õpetajate ja koolilaste loovuse arendamisest, käekirja probleemist, muusika tähendusest koolis, muukeelsete laste kohtlemisest, koostööst vanematega, ametivõimude suhtumisest õpetajatesse, väikese tunnikoormuse problemaatikast, meesõpetajate vähesusest algkoolis ning koolitusloast, mis võimaldaks ka eraviisilisi, väheste osavõtjatega haridusalaseid algatusi.

Praeguseks siiski aitab. On kindel, et hea kool saab teoks ainult heade, motiveeritud ja ka andekate õpetajatega. Hariduspoliitika on eksiteel, kui usub, et neid ei leidu, ning organiseerib seepärast haridust nii, et see saaks hädapärast ka ilma heade õpetajateta hakkama. Parem oleks endalt küsida, mida teha, et kool saaks tõepoolest need õpetajad, keda ta vajab. Kuid haridussüsteemilt, mis on korraldatud mehhaaniliselt ja asetab peatähelepanu teadusmaterjaliga toimetulekule, riik paremaid õpetajaid ei saa. Ta ei saa paremaid õpetajaid, kui hoiab kinni ideoloogiast, mille järgi on õpetajakutse nagu iga teinegi ning kõik vajalik on omandatav pedagoogikaõpingute käigus ja õpetajate täienduskursustel. Ja õpetajad ei muutu paremaks, kui haridussüsteem neid rangemalt kohtleb, mingi kvalifikatsiooni-süsteemi järgi hindab ja neile punkte jagab ning teeb tulemustest sõltuvaks isegi palga või erakorraliste preemiade suuruse.

Leian, et on vale selliste meetoditega sundida õpetajaid saavutama paremaid tulemusi. Mõõta saab müüri laduja saavutust: kui kõrge ja kui lai on müür, mille ta täna ladus. Pedagoogi saavutust mõõta ei saa. Tõeline pedagoog sarnaneb külvajaga, kes külvab seemned kitsale põllusiilule ning tagasi vaatamata edasi sammub. Ta tegutseb ning teab, et suur osa külvist tärkab alles aastaid või aastakümneid hiljem. Pedagoog, kes tahab saada häid tulemusi, ei tohi edu mõttes kanda ega soovida selle viljade maitsmist.

Sest millal on kasvataja tõepoolest edukas? Kui talle plaksutatakse? Seda on lipitsemisega kerge saavutada. Kui ta on inimestele meeltemööda? Selleks tarvitseb öelda ainult paar sõna nende meeleheaks. Kui võimalikult paljud õpilased saavad kõrgkooli sisse? Kindlasti on kiiduväärt, kui ettevalmistus toimub õiges vaimus; ent saab ka ise kaasa aidata, andes soovitusi neilegi, kes arvatavasti läbi kukuvad. Või jätta palju olulist unarusse ning treenida lootustandvaid kandidaate.

Või on edukas õpetaja, kes saab klassiga tülideta hakkama? Ehk oli tal õnne või usaldatati võrukaelad kolleegidele, sest arvati, et neil on kõvemad närvid? Või vaikis õpetaja probleemid maha, tahtmata heita varju näilisele harmooniale. Või on edukas see, kes saavutab hea keskmise hinde? Või see, kes kõige rangemini hindab?

Kes mõõdab selle õpetaja saavutusi, kes enne luuletuse tunnis käsitlemist selle päheõppimiseks aega võtab? Kes ei piirdu õpikuga ja süveneb teemasse terveks päevaks? Kes mõõdab selle õpetaja saavutust, kes vaikib nõupidamisel, kus tuuakse päevavalgele õpilase paturegister, sest teab, et vastasel juhul kaotaks ta raske nooruki usalduse?

Mida saavutab õpetaja, kes mõne lapsega tekkinud raskusi töötab läbi enda väljamakstud psühhoteraapias? Kas ta peaks riputama selle suure kella külge, et kasvatada oma punktikontot? Mida saavutab õpetaja, kes alati tunneb ära õige hetke, millal lisada fraas eluküsimustest ja põhiväärtustest – ette valmistamata, suurejoonelisuseta, kuid haaravalt, mõjuvalt? Peaks ta selle kirja panema ja ülemuse nina alla torkama? Võib-olla mõjuvad ta sõnad alles siis, kui õpilastel pea hall.

Leviv skoorimistava tekitab õpetajas kiusatuse teha kasvatustööd publikule ja vaatamiseks välja panna see, mis peaks jääma varjatuks. Tähtsaks muutub kõik, mida saab ette näidata. Kiivus saab õhutatust, mugandumine ergutatust ning sotsiaalsus kängub. Seda ei kompenseeri pealesunnitud meeskonnatöö.

Olen realist ning tean: on olemas ka halbu õpetajaid, inimesi, kes ei tunneta oma vastutust ja kes hoolivad liiga vähe kohustustest. Siis on ülemuste kohus tegelda küündimatu õpetajaga. Kuid selleks pole vaja kvalifikatsiooni- ega premeerimissüsteemi, mis sunnib ebaküpsust peale kõigile õpetajatele – ka loovatele ja vastutustundlikele – ning sugereerib, et rumal punktijagamine kannustab neid parematele tulemustele. Õpetaja, kellele ta tegevus on kutsumuseks, teab ise, mida ta võlgneb õpilastele, ning teda ei pea sundima vastutama piitsa ja präänikuga.

Kuulame lõpuks Pestalozzit. Ta räägib ajastule kohaselt ainult meestest. Võtan endale õiguse kohandada tsitaat tänapäeva nõuetele. Kes tahab, saab lisast järele vaadata sõnasõnalise algse kuju:

„Ühe asjaga on häda, nimelt heade koolmeistritega. Maal, kus neist on puudus, on kooli kogu ülejäänud tegevus viiendaks rattaks vankri all ning puruks mehe ja naise silmas,

kes ei taha näha, mis neil puudub. Niisiis, kes ikkagi tahab, et rahvas saaks tõesti heale haridusele kaasaaitavaid koole, peab abi pakkuma peaaegjalikult kõige häädalisemas, nimelt, et maal oleksid kõikjal olemas niisugused mehed ja naised, kes on võimelised ja valmis mõistmise ja armastusega noorust kujundama ning juhtima teda üldise elutarkuse ning tasemele ja seisundile vastava jõu ja korra poole.“